

Palubna diplomacija i funkcionalna suradnja: hrvatsko-srpski bilateralni odnosi na početku mandata Ive Josipovića

Dejan Jović

Sažetak:

Srpsko-hrvatski bilateralni odnosi ušli su u povoljnu fazu nakon izbora Ive Josipovića za hrvatskog predsjednika, početkom 2010. Nekoliko prvih susreta između predsjednika Josipovića i predsjednika Srbije, Borisa Tadića, stvorili su atmosferu optimizma i nade. Prvi cilj u međusobnim odnosima bio bi skidanje s dnevnog reda i stavljanje *ad acta* nekih od najtežih pitanja, kao što su – međusobne tužbe za genocid u prethodnim sukobima. Drugi je cilj usmjeren prema zajedničkom djelovanju u regiji i u odnosu prema Europskoj Uniji. Zajedničke inicijative Borisa Tadića i Ive Josipovića predstavljaju značajnu promjenu u odnosu i na 1990-te (jer su dvojica predsjednika stvorili novi diskurs koji uključuje eksplicitno suočavanje sa zločinima, te njihovu bezrezervnu osudu), kao i u odnosu na stanje nakon hrvatskog priznanja nezavisnosti Kosova (u martu 2008.). Dvojica predsjednika osobno su se angažirali u promoviranju stabilnosti Bosne i Hercegovine, te regionalne suradnje na načelima funkcionalizma. No, okolnosti u kojima djeluju obilježene su unutrašnje-političkim otporima njihovoj suradnji, i to i po pitanju nedavne prošlosti (odnosno odnosa prema zločinima iz 1990-ih) i po pitanju budućnosti (tj. poželjnosti ulaska obiju zemalja u EU). Zbog prirode sadašnje politike koja uključuje i obavezu kohabitacije između Predsjednika i Vlade, te zbog karaktera hrvatskog suverenizma, ti su otpori trenutno izraženiji u Hrvatskoj, nego u Srbiji. Financijska kriza i kriza legitimiteta Europske Unije mogle bi također imati utjecaja na ishod akcija koje poduzimaju dvojica predsjednika. Uspjeh njihovih zajedničkih inicijativa ovisit će ne samo o njihovoj volji i planovima, nego i o tim okolnostima.

Izborom Ive Josipovića za predsjednika Hrvatske, stvorila se nova šansa za poboljšanje hrvatsko-srpskih odnosa, koji su u prethodne dvije godine, otkako je Hrvatska priznala jednostrano proglašenu suverenost Kosova – bili hladni. U nekoliko mjeseci nakon inauguracije (18. februara 2010.), novi se hrvatski predsjednik više puta sastao sa srpskim predsjednikom Borisom Tadićem. Prvi njihov susret, 24. marta 2010. u Opatiji, bio je posebno važan, jer je pokazao da su dvojica predsjednika bliski – ne samo po godinama i

poluformalnom stilu međusobnog odnošenja, nego i po političkim stavovima. Opatijski je susret bio iznenađenje za širu javnost. Pripreman je u punoj diskreciji, ali vrlo pažljivo, što je ukazivalo na ozbiljnost i novi stil u bilateralnim odnosima na vrhu ovih dviju zemalja. Poruke koje su dvojica predsjednika htjeli emitirati u odnosu na druge su: smirenost, ozbiljnost i ležernost. Slovenski komentator tog susreta Rok Kajzer nazvao je taj novi stil “palubnom diplomacijom”¹. U slovenskom dnevnom listu “Delo”, Kajzer je napisao da su tim prvim, iznenadnim i važnim susretom, Boris Tadić i Ivo Josipović pokazali da im u organiziranju dijaloga ne trebaju ni posrednici, ni tumači. Susret se nije dogodio ni u Bruxellesu, ni na Brdu kod Kranja (kako su predlagali neki slovenski političari), ni u Budimpešti (unatoč pozivu mađarskog predsjednika da organizira takav susret), nego na “domaćem terenu”. Predsjednici Tadić i Josipović su time pokazali da su Srbija i Hrvatska i dalje glavni igrači u regiji koju se ponekad naziva “post-jugoslavenskim prostorom”, ili “Zapadnim Balkanom” (rijeđe: “Istočnim Jadranom”). Glavni izazov srpsko-hrvatskog dijaloga nije toliko u tome da se riješe nagomilani problemi (u koje ulaze i teška pitanja određivanja međusobne granice, pitanje obostranih tužbi za genocid u post-jugoslavenskom i u Drugom svjetskom ratu, status izbjeglica i nestalih, oduzimanje stanarskih prava, status manjina, te negativne percepcije i stereotipi koji su se duboko ukorijenili u javnom mnijenju kad se radi o onoj drugoj naciji), nego da se oni što prije i što elegantnije uklone s dnevnog reda i time stave *ad acta*. Brojnost i ozbiljnost problema koji su stvoreni u dvadesetak godina od raspada SFRJ toliki su, piše Kajzer, da ima mjesta oprezu pri predviđanju učinaka spektakularnih susreta, kao što je bio ovaj u Opatiji.

---

¹ <http://www.delo.si/clanek/102359>

Drugi je susret uskoro uslijedio na panelu kojeg je u Bruxellesu organizirala fondacija George Marshall. Taj bi sastanak trebao biti zapamćen po porukama koje su izgovorene. Hrvatski je predsjednik izjavio da Hrvatska neće blokirati niti usporavati Srbiju na njenom putu u Europsku Uniju, dok je srpski predsjednik ponovio privrženost poštivanju jedinstva i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine.² Na prvi pogled, može se učiniti da su obje poruke uobičajene, ili čak i banalne. No, u kontekstu dosadašnjeg iskustva, radi se o važnim obećanjima, na koja će se danas-sutra moći pozvati svi oni koji doista žele da se ovaj dio Europe stabilizira, te da se napusti politika konfrontacije. Izjava hrvatskog predsjednika, da – ako uđe u Uniju prije Srbije – Hrvatska neće usporavati Srbiju na tom istom putu, značajna je jer u hrvatskoj politici ima i onih koji upravo hrvatsko članstvo u Europskoj Uniji prije nego Bosna i Hercegovina te Srbija postanu njene članice vide kao glavnu polugu jačanja hrvatske pozicije u budućnosti. Ta bi se poluga mogla upotrijebiti za bilateralno uvjetovanje drugih zemalja-kandidata, kad za to dođe vrijeme. Uostalom, Hrvatska je i sama bila – i još jest – u sličnoj situaciji, budući da Slovenija uvjetuje svoju podršku ustupcima koje bi Hrvatska trebala učiniti u pitanju razgraničenja u Piranskom zaljevu. Slično je i iskustvo grčko-makedonskih odnosa. I u njima Grčka koristi svoju poziciju punopravne članice Europske Unije, da bi od Makedonije dobila određene ustupke. Hrvatski suverenisti i nacionalisti vide članstvo Hrvatske u Europskoj Uniji kao instrument daljnjeg vođenja politike konflikata s Bosnom i Hercegovinom i Srbijom. Izjava predsjednika Josipovića o tome da Hrvatska neće voditi takvu politiku je bila izrečena ne samo kao izraz prijateljstva s Beogradom, nego i kao kritika suverenista i nacionalista unutar hrvatske politike. Predsjednik Josipović ne vidi članstvo u Europskoj Uniji kao instrument za sukobljavanje s onima koji će ostati izvan Unije, niti želi da Hrvatska postane trajna granica (jedna vrsta moderne “vojne krajine”) Europske

---

² <http://www.todayzaman.com/tz-web/news-205739-159-croatian-president-vows-not-to-block-serbias-eu-bid.html>

Unije. U tom smislu treba razumijeti i njegovu podršku daljnjem proširivanju Unije na zemlje u hrvatskom neposrednom susjedstvu: Bosnu i Hercegovinu, Srbiju i Crnu Goru.

Na drugoj strani, izjava predsjednika Tadića da Srbija u potpunosti poštuje jedinstvo Bosne i Hercegovine, također se na prvi pogled može činiti banalnom. Srbija, naime, čak i kad bi htjela, ne bi mogla ugroziti suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, kojeg jamče međunarodne organizacije i zemlje-potpisnice Daytonskog sporazuma. No, ipak je važno da se srpski predsjednik sasvim jasno ogradio od permanentnih spekulacija o namjerama Republike Srpske i njenih zvaničnika po pitanju opstanka Bosne i Hercegovine. U situaciji u kojoj se ponovno otvara pitanje ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine, ta njegova izjava sasvim korespondira s dominantnim trendovima u međunarodnoj zajednici.³ Uostalom, budući da Bosna i Hercegovina i sama priznaje teritorijalni integritet Srbije (ta zemlja nije priznala nezavisnost Kosova), Tadićeva izjava je bila logična. Važno je primijetiti i da je predsjednik Tadić u Bruxellesu naglasio da Srbija također želi da Hrvatska što ranije uđe u Europsku Uniju, jer bi time bio učinjen daljnji korak prema integriranju cijelog zapadnog Balkana. Predsjednik Tadić je tom prilikom rekao i da Srbija neće praviti dodatnih problema Hrvatskoj na tom putu – što je u Hrvatskoj bilo prepoznato kao obećanje da Srbija neće koristiti svoje kontakte s pojedinim zemljama-članicama EU (npr. Italijom, s kojom Srbija od novembra 2009. ima sporazum o strateškom partnerstvu⁴), kako bi one otvorile za Hrvatsku neugodna pitanja: povratak izbjeglica i njihove imovine i imovinskih prava.

---

³ Za poziciju, primjerice, španjolskog ministra vanjskih poslova Miguela Angela Moratinosa i zamjenika američke državne tajnice, Jamesa Steinberga prilikom njihove nedavne posjete Bosni i Hercegovini, vidjeti: <http://www.eubusiness.com/news-eu/bosnia-us-diplomacy.40g/>. Sve tri strane u Bosni i Hercegovini su trenutno skeptične po pitanju većih ustavnih promjena, pa je za međunarodne aktere važno da Hrvatska i Srbija ohrabre one snage u BiH koje zagovaraju veće reforme.

⁴ http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/potpisana-deklaracija-o-strateskom-partnerstvu-srbije-i-italije_158169.html

Hrvatskoj, naime, tek predstoji otvaranje 23. poglavlja u pretpristupnim pregovorima, a to poglavlje (koje se odnosi na pravosuđe i osnovna prava) bilo je već jednom blokirano od strane Nizozemske, Velike Britanije i Finske, zbog nepotpune hrvatske suradnje s Međunarodnim tribunalom za zločine počinjene u ratu u bivšoj Jugoslaviji (ICTY).⁵ Nova blokada pregovora o tom poglavlju dodatno bi zakomplicirala i usporila hrvatski put prema Europskoj Uniji, što Hrvatska nastoji izbjeći. Sve su te izjave naglašavale da se već u prvim mjesecima nakon izbora predsjednika Josipovića uspostavilo razumijevanje između njega i Borisa Tadića, te da bi srpsko-hrvatska suradnja mogla brzo dovesti do prvih konkretnih rezultata.

Dvojica su predsjednika u Bruxellesu naglasili značaj suradnje, te su najavili osnivanje zajedničke agencije za borbu protiv kriminala.⁶ Predsjednik Tadić je naglasio da se Srbija i Hrvatska sad prvi put pojavljuju kao “izvoznici bezbednosti”, te da je to potpuno oprečno onome po čemu su bile poznate u 1990-im. Hrvatski je predsjednik rekao da je paradoksalno da kriminalno podzemlje u regiji bolje koristi blagodati globalizacije od samih država. Nije logično, rekao je on, da se neometano stvaraju transgranične mreže kriminala, koje uključuju ljude iz više država u regiji, a da pritom države ne surađuju u borbi protiv njih.

---

⁵ <http://www.vecernji.hr/vijesti/nizozemska-odblokirala-poglavlje-pravosudu-pregovorima-rh-eu-clanak-95194>

⁶ U skladu s tom najavom, 7. maja 2010. su se susreli hrvatski i srpski ministri unutrašnjih poslova, Tomislav Karamarko i Ivica Dačić, da dogovore konkretne korake za formiranje Centra za borbu protiv organiziranog kriminala. Vidjeti: http://www.danas.org/content/dacic_karamarko_centar_za_borbu_protiv_organizovanog_kriminala/2035651.html

Naglašavanjem jednog konkretnog slučaja u kojem je suradnja nužna (borba protiv organiziranog kriminala i korupcije), dvojica predsjednika su stvorili okvir za novi pristup u međusobnim odnosima, koji bi se mogao temeljiti na ideji *funkcionalizma*. Funkcionalizam je, naime, smjer u teoriji međunarodnih odnosa koji drži da države surađuju prije svega onda, u onoj mjeri i po onim pitanjima u kojima je suradnja u interesu objiju strana.⁷ Radi se o funkcionalnoj suradnji, tj. o suradnji u određenim konkretnim javnim politikama. Borba protiv organiziranog kriminala i korupcije jedno je takvo pitanje. Funkcionalizam ne govori o nekim općenitim “nacionalnim interesima”, ni o “uravnoteženju moći”, kao što to čini realizam. Istodobno, on ne polazi od pretpostavke o prednostima multilateralizma i međunarodnih organizacija nad ulogom država, kao što to čini liberalna teorija o međunarodnim odnosima. Radi se o suradnji na pojedinim konkretnim pitanjima, tako da mikrorazina (ili mezzo-razina) imaju veću važnost od makro-razine (državne razine) u međusobnim odnosima. Za funkcionaliste, sigurnost država, kao i ljudska sigurnost (*human security*) ne mogu se postići bez uspostavljanja *zaštitnih mreža*, u kojima su akteri i sudionici razne državne i nedržavne agencije koje brinu o sigurnosti. Takve *međunarodne mreže* (u koje ulaze obavještajne službe, policije, privatne organizacije za sigurnost, think-tankovi, osiguravajuća društva, eksperti za organizirani kriminal, agencije međunarodnih organizacija koje se bave pranjem novca i transnacionalnim kriminalom, sigurnosne službe velikih korporacija itd.) mogu učiniti za sigurnost više nego što bi bile u stanju same tradicionalne nacionalne države. Suradnja je nužna upravo zato da bi se riješili pojedini problemi. Ona je uvijek utemeljena na načelu funkcionalnosti. Suradnja Hrvatske i Srbije na pitanjima organiziranog kriminala, korupcije i sprečavanja nasilja odličan je primjer poželjnih odnosa

---

⁷ Glavno djelo funkcionalističke teorije je napisao David Mitrany: „The Functional Theory of Politics“, New York: St Martin’s Press, 1976. Funkcionalizam, odnosno *neofunkcionalizam*, postao je – uz realizam i liberalizam – dominantna teorija međunarodnih odnosa u doba globalizacije, u 1990-im.

kakve zagovara funkcionalistička teorija. Budući da funkcionalizam promovira globalnu i regionalnu suradnju, taj pristup doista može ponuditi primjerena rješenja za srpsko-hrvatski i širi regionalni kontekst.

Osim suradnje u pitanjima organiziranog kriminala, dvojica predsjednika su najavili i suradnju u pitanjima stabiliziranja i demokratiziranja Bosne i Hercegovine. Obojica prihvaćaju da se konačne odluke o Bosni i Hercegovini moraju donijeti u toj zemlji, pri čemu je uloga Hrvatske i Srbije posebno važna, ali ipak sekundarna. Istodobno, obojica su svjesni da su Hrvatska i tadašnja Savezna Republika Jugoslavija bile potpisnice Daytonskog sporazuma, te da tog sporazuma ne bi bilo da se prethodno iz pregovora nisu isključili predstavnici bosanskih Srba i bosanskih Hrvata.⁸ Hrvatska i Srbija, koje su u Daytonu govorile i u ime bosanskih Hrvata, odnosno bosanskih Srba, dakle, imaju dodatnu odgovornost za provedbu Daytonskog sporazuma. Formalno ili neformalno, od njih se očekuje da ostvare stanoviti stupanj efektivne kontrole nad vodstvom Srba, odnosno Hrvata u Bosni i Hercegovini. Željeli to ili ne (a ponekad se čini da više *ne* žele, nego što žele) i Zagreb i Beograd ostaju involvirani u bosansko-hercegovačke procese.

I predsjednik Tadić i predsjednik Josipović, međutim, znaju da i Srbi i Hrvati iz Bosne i Hercegovine očekuju podršku za svoje pozicije, te da je pitanje odnosa prema Bosni i Hercegovini osjetljivo domaće i vanjskopolitičko pitanje. O osjetljivosti tog pitanja svjedoče, primjerice, polemike u srpskoj javnosti povodom donošenja Deklaracije Narodne Skupštine

---

⁸ Za detalje o Daytonskom sporazumu, vidjeti: Richard Holbrooke: „To End a War“, New York: Random House, 1998. Za strukturu post-dejtonske Bosne i Hercegovine, vidjeti: Sumantra Bose: „Bosnia after Dayton: Nationalist Partition and International Intervention“, Oxford: Oxford University Press, 2002.

Republike Srbije o osudi zločina u Srebrenici (od 31. marta 2010.)⁹, a u hrvatskoj povodom govora predsjednika Josipovića pred Parlamentarnom Skupštinom Bosne i Hercegovine u Sarajevu (14. aprila 2010.)¹⁰. Ta dva teksta – iako nisu izraženi u istoj formi: jedno je bila službena parlamentarna deklaracija, a drugo programatski govor predsjednika Republike u susjednoj državi – ponudili su novi diskurs o otvorenim, ali još uvijek spornim, pitanjima iz nedavne prošlosti. Deklaracija o Srebrenici najoštrije je osudila zločine koji su počinjeni u Srebrenici, pozivajući se pritom na prethodnu presudu Međunarodnog suda pravde od 26. februara 2007. Tom presudom snage bosanskih Srba označene su kao počinitelji genocida u Srebrenici, a Republika Srbija je oslobođena krivnje, osim u dijelu koji se odnosi na propuštanje adekvatnih akcija u sprečavanju tog djela i kažnjavanju njegovih počinitelja.¹¹ Deklaracija o Srebrenici je eksplicitno pozvala na procesuiranje svih koji su sudjelovali u počinjenju zločina u Srebrenici, a naročito (imenom) Ratka Mladića, nekadašnjeg zapovjednika oružanih snaga bosanskih Srba. Radi se o historijskom pomaku, o službenoj osudi politike koja je dovela do tako strašnih zločina u Bosni i Hercegovini i drugdje. Na drugoj strani, sarajevski govor predsjednika Josipovića bio je priznanje da je i hrvatska politika iz 1990-ih pridonijela razaranju društvenog tkiva Bosne i Hercegovine, te da je odgovorna za zločine koji su počinjeni s hrvatske strane. Predsjednik Josipović je tom prilikom izrazio “duboko žaljenje” zbog politike koju je Hrvatska vodila u prvoj polovici devedesetih. Možda još značajnije, u tom je govoru Ivo Josipović pozvao na prekid s politikama koje pozivaju na nasilje, koje siju strah da bi mogle manipulirati ljudima, kao i na osudu šovinizma – riječi koja se dugo nije upotrebljavala u službenim diskursima koji su formirani u Hrvatskoj. Hrvatski je predsjednik posjetio mjesta stradanja Bošnjaka u

---

⁹ http://www.bbc.co.uk/serbian/news/2010/03/100330_srebrenica_resolution.shtml

¹⁰ <http://www.vecernji.hr/vijesti/hdz-predsjednik-josipovic-prekrasio-je-ustav-clanak-126794>

¹¹ Vidjeti: <http://www.sense-agency.com/ba/stream.php?sta=3&pid=9264&kat=10>

Ahmićima i Hrvatima u Križančevu Selu, pokazujuću tom prilikom da mu je stalo do suočavanja s odgovornošću za zločine počinjene u bošnjačko-hrvatskom ratu iz 1993-1994.

Politika suočavanja s nedavnom prošlošću, međutim, nije još unisono prihvaćena, ni u Srbiji ni u Hrvatskoj. U Hrvatskoj je vladajuća strana, Hrvatska demokratska zajednica, kritizirala govor predsjednika Josipovića u Sarajevu, smatrajući da je on doveo u pitanje dosadašnji službeni diskurs o ratovima u 1990-im kao isključivo obrambenim. Predsjedništvo vladajuće Hrvatske demokratske zajednice, koje se sastalo samo tri dana nakon govora predsjednika Josipovića u Sarajevu, zaključilo je da predsjednik Republike prešućuje doprinos Hrvatske opstanku Bosne i Hercegovine i ne osuđuje dovoljno jasno Slobodana Miloševića. Još je oštriji završni dio njihova priopćenja, u kojem se “naoštrije odbacuje” tvrdnja da je “Hrvatska u 1990-im godinama doprinijela politici koja je požnjela rat, smrt i sakaćenje stotina tisuća, milijune raseljenih, uništeno gospodarstvo i uništene obitelji”. HDZ je zaključio da su stavovi predsjednika Republike “u neskladu s Deklaracijom o Domovinskom ratu iz listopada 2000., kojom je utvrđeno da je Hrvatska vodila pravedan, legitiman, obrambeni i osloboditeljski, a ne agresivni i osvajački rat prema bilo kome”.¹² Ta Deklaracija – koja je bila svojevrsni odgovor tadašnje vladajuće koalicije (predvođene Socijaldemokratskom partijom, SDP) na proteste protiv izručenja hrvatskih optuženika za ratne zločine Haškom sudu – koristi se svaki put kad se netko od državnih funkcionera odluči slobodnije i kritičkije govoriti o sukobu kojeg se u službenom hrvatskom diskursu naziva *Domovinskim ratom*.¹³ Razlike između

---

¹²

http://www.hrt.hr/index.php?id=48&tx_ttnews%5BbackPid%5D=38&tx_ttnews%5Btt_news%5D=69950&cHash=d8f307e2a1.

¹³ O Deklaraciji, kao i o hrvatskoj politici prema Tribunalu, vidjeti u Christopher K. Lamont: „International Criminal Justice and the Politics of Compliance“, Farnham and Burlington: Ashgate, 2010. Također, vidjeti i Dejan Jović: ‘Croatia after Tudjman: the ICTY and issues of transitional justice’ in Judy Batt and Jelena

vladajuće Hrvatske demokratske zajednice, koja u potpunosti kontrolira hrvatsku Vladu (iako je ona ipak koalicijska, te u njoj sjede i predstavnici drugih stranaka: Samostalne demokratske srpske stranke, Hrvatske socijaldemokratske stranke i Hrvatske seljačke stranke) ukazuje na to da u Hrvatskoj trenutno nema suglasnosti ni o brzini približavanja Zagreba s Beogradom, ni o samoj potrebi, odnosno poželjnosti takvog približavanja. Dok predsjednik Josipović predstavlja novi smjer hrvatske vanjske politike, vladajuća je stranka kritična prema njegovim inicijativama, smatrajući ih pokušajem preusmjeravanja dosadašnje vanjske politike, a dijelom i revizijskim u odnosu na *Domovinski rat*. U kritiziranju predsjednika Josipovića naročito su se istakli upravo najodgovorniji funkcioneri HDZ-a i Vlade iz 1990-ih, od kojih su mnogi – poput Andrije Hebranga – i danas u aktivnoj politici. Potpredsjednik HDZ-a Andrija Hebrang, koji je bio ministar obrane u 1990-im, a potom i HDZ-ov kandidat na predsjedničkim izborima 2010., zatražio je čak i opoziv predsjednika Josipovića, kojeg je optužio za reviziju prošlosti i “izjednačavanje žrtava i zločinaca”.¹⁴ Time su pokušaji da se uspostave novi odnosi između Srbije i Hrvatske naišli na ozbiljnu prepreku u unutrašnjepolitičkoj dinamici u Hrvatskoj. Za razliku od Srbije, u kojoj predsjednik Tadić ima punu kontrolu nad cijelim državnim aparatom – budući da kontrolira i poziciju predsjednika i politiku Vlade, u kojoj njegova stranka apsolutno dominira – u Hrvatskoj je predsjednik Josipović u kohabitacijskom odnosu s Vladom, koju kontrolira HDZ. U tom smislu, njegove inicijative neće automatski proizvoditi željene posljedice, nego će ponekad biti više od simboličke, nego od pragmatičke važnosti. Naravno, to bi se moglo promijeniti, ako na sljedećim parlamentarnim izborima (najkasnije krajem 2011.) HDZ prepusti kormilo

---

Obradovic-Wochnik (urednice): “War Crimes, Conditionality and EU Integration in the Western Balkans”, *Chaillot Papers*, br. 116, jun 2009., pp. 13-28

¹⁴ <http://www.novolist.hr/2010/04/19/hdz-3A-josipovic-je-zasluzio-da.aspx>.

Vlade nekoj drugoj stranci ili koaliciji – možda čak i Socijal-demokratskoj Partiji Hrvatske (SDP), koja je Ivu Josipovića i kandidirala u predsjedničkim izborima 2009.

Treba također naglasiti i da je u Hrvatskoj pitanje odnosa sa Srbijom jedno od glavnih vanjskopolitičkih i unutrašnjepolitičkih pitanja, dok u Srbiji odnosi s Hrvatskom nemaju tako velik značaj. Što zbog iskustava nedavne prošlosti i još nezaliječenih i živih uspomena na ratni sukob (1991-1995), a što zbog toga što je antisrpstvo uvijek bilo (pa je i danas) fokusna točka oko koje se hrvatski nacionalizam najbrže može konsolidirati i mobilizirati – odnosi s Beogradom su osjetljivo pitanje za hrvatsku političku elitu. Drugi važan aspekt tog odnosa je u retorici koju je hrvatski nacionalizam razvio još s kraja 1980-ih i nikad je nije napustio – a to je, da je Hrvatska *sui generis* europska zemlja, koja je iz niza historijskih razloga “odgurnuta od Europe”, te da je stoga prirodno da se ona Europi vrati što prije. Kad se radi o Srbiji, hrvatski nacionalisti su skloni tvrditi da je ona uvijek bila i bit će *balkanska*, a pod time se misli “ne-europska” zemlja. Iz toga slijedi ne samo da zajednički, tj. istodobni ulazak Hrvatske i Srbije nije ni moguć ni poželjan, nego i više od toga: da bi Hrvatska morala ući u Europu, dok Srbija nikad ne bi smjela postati njenim dijelom. Hrvatski nacionalisti se zato protive svakoj ideji – pa i pomisli – o nekom “regionalnom pristupu” koji bi uključio obje zemlje “u paketu”. Umjesto toga, oni inzistiraju na tome da Hrvatska mora u Uniju ući sama, te onda – kao dio Europske Unije – sudjelovati u odlučivanju o eventualnom daljnjem proširenju. Eventualnom, nikako sigurnom. Učlanjenje u Europsku Uniju hrvatski nacionalisti, naime, vide kao svojevrsnu implementaciju mita o *bedemu kršćanstva*, u kojem se Hrvatskoj pridaje neka ekskluzivna uloga “posljednje stvarno europske zemlje”. S te pozicije se oni, naravno, protive bilo kakvoj bližoj suradnji s Beogradom ali i Sarajevom, a

naročito onom koja bi vodila zajedničkim inicijativama i time povećavala šanse Bosne i Hercegovine i Srbije za brzim ulaskom u Europsku Uniju. To je logika koja vodi hrvatske nacionaliste u njihovoj snažnoj kritici približavanja dvojice predsjednika.

Iz svega ovoga slijedi zaključak – da budućnost srpsko-hrvatskih odnosa ostaje u velikoj mjeri neizvjesna, te da ona čak i više ovisi o unutrašnjepolitičkoj dinamici, nego o samim odnosima između dviju vlada ili dvojice predsjednika. No, pritom ne bi trebalo zanemariti i dva dodatna faktora, koji će sasvim sigurno utjecati na odnose Zagreba i Beograda. Jedno je – politika međunarodnih aktera, i to prije svega EU i SAD.¹⁵ Drugo su pojedina sporna pitanja koja su uglavnom naslijeđena iz nedavne prošlosti, te koja nije moguće tek tako zanemariti. Ne radi se, naime, samo o dobroj volji i ideologiji političkih aktera, nego i određenim spornim pitanjima koja objektivno stoje na putu srpsko-hrvatske suradnje.

Pod ovim prvim, može se istaći da su Sjedinjene Države odmah pozdravile i Deklaraciju o Srebrenici i govor predsjednika Josipovića u Sarajevu.¹⁶ I u Bruxellesu su oba događaja primljeni s entuzijazmom i punim odobravanjem. Međutim, ne treba zanemariti i ukupni kontekst u kojem se događa nova dinamika srpsko-hrvatskih odnosa. Taj kontekst obilježava europska i svjetska financijska kriza, zbog koje su sva druga pitanja – pa i pitanje budućnosti Zapadnog Balkana – ponešto potisnuti u stranu. Naročito je nepovoljno to što je financijska

---

¹⁵ Od ostalih međunarodnih aktera, treba spomenuti i Tursku, koja je u posljednjih nekoliko godina povećala aktivnosti na Balkanu preko dviju trilateralala – jedne sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, a drugu sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom. Turska je podržala srpsku parlamentarnu deklaraciju o Srebrenici, te je u aprilu 2010. bila organizator potpisivanja Istanbulske Deklaracije, između predstavnika Turske, Bosne i Hercegovine i Srbije. O novoj turskoj politici na Balkanu, vidjeti: Dejan Jović: „Nova turska vanjska politika i pitanje Bosne i Hercegovine“, *Političke analize*, br. 1, god. 1 (april 2010.), str. 17-26.

¹⁶ Vidjeti: <http://www.slobodnaevropa.org/archive/news/20100415/500/500.html?id=2012787> i http://www.danas.rs/danasrs/politika/sad_pozdravljaju_deklaraciju_o_srebrenici_56.html?news_id=187205.

kriza zahvatila najdublje upravo Grčku – zemlju koja se i sama nalazi na Balkanu. Doda li se tome i kriza povjerenja u odnosu na Rumunjsku i Bugarsku (od strane Europske Unije), onda se ne može izbjeći zaključak da bi teškoće s kojima se suočavaju ove tri balkanske zemlje mogle imati nepovoljan učinak na politiku Europe prema daljnjem proširenju Unije na zemlje Jugoistočne Europe). U Europskoj se Uniji, naime umjesto ranije diskurzivne dihotomije na “Balkan” i “Europu”, pojavila nova situacija u kojoj je “Balkan” ušao u “Europu” i sad postaje unutrašnji problem. A unutrašnje je probleme teže riješiti od vanjskih, prije svega zbog toga što se pred njima ne mogu jednostavno zatvoriti vrata – budući da se radi o onima koji su već “ušli u Europu”, odnosno u zajedničku europsku kuću. U tom je smislu “balkansko pitanje” obnovljeno, s tim što je sad – po prvi put uopće - postalo europsko unutrašnje pitanje, koje prijete “balkanizacijom Europe”. Kad govori o tri balkanske zemlje koje su članice EU, Europa kao da ponavlja neke stereotipe o nekadašnjem Balkanu: npr. Grci su neodgovorni, lijeni, neorganizirani, pa su prema tome opasnost za “nas”.¹⁷ Balkanski se kontekst ne spominje eksplicitno, ali se u slučaju te tri zemlje obnavlja diskurs koji je ranije eksplicitno bio vezan uz pojam Balkana. Oni u biti ne pripadaju Europi, pa je logično da ih se nekako “suspendira” ili čak i isključi iz nje. Iako je godinama ponavljala diskurs prema kojem su Grci zapravo “zapadno-europljani” (pa su Makedonci, recimo, mislili da idu na Zapad, kad bi zapravo išli na jug, u Grčku), mnogi Europljani sad vide Grčku kao “balkansku zemlju”. Ona je, kažu recimo njemački nacionalisti, uvijek bila Balkan, i nikad nije trebala biti primljena u Europu. Isto se odnosi i na Rumunjsku i Bugarsku – o kojima se gotovo uvijek govori u kontekstu “korupcije i organiziranog kriminala”. Rumunjska i Bugarska, to su “korupcija i organizirani kriminal”, nerazdvojni kao neki “Trinidad i Tobago”! Formiranje tog “tročlanog

---

¹⁷ Primjer za obnovu takve retorike je pisanje više njemačkih tabloida povodom grčke financijske krize. Vidjeti: <http://www.bild.de/BILD/news/bild-english/world-news/2010/02/26/greece-boycott-call/greeks-threaten-to-stop-buying-german-goods.html>.

balkanskog bloka” – u sferi *mentalnog ocrtavanja*- ako ne već i praktične politike, stvara dodatne poteškoće ne samo za europske ambicije i namjere Hrvatske i Srbije, nego i za bilo kakvu regionalnu suradnju. Upravo kad su Beograd i Zagreb zaključili da žele surađivati, pojavljuje se Europa sa svojom novom skeptičnošću prema Balkanu, a time i prema svrsishodnosti i smislu bilo kakvog regionalnog povezivanja. Kako i zašto surađivati sa zemljama koje samoj Europi prave samo probleme, i koje – uostalom - i nisu “prava Europa”? Koja je svrha suradnje u regiji koja je – preko Bugarske, Rumunjske i Grčke – pokazala da ničemu dobrom ne može naučiti kandidatske zemlje iz vlastite regije? Grčka kriza, kao i situacija u Bugarskoj i Rumunjskoj, stoga, mogu biti ozbiljna prepreka onima koji žele bliže odnose između Zagreba i Beograda. Istodobno, Europa zbog krize koju ima s te tri zemlje, ali i sa svojim finansijskim sektorom u cjelini, nije ni sama sigurna želi li u ovom trenutku (a možda i u daljnjoj budućnosti) nastaviti s politikom proširivanja. To se možda ne odnosi toliko na samu Hrvatsku – koja shvaća da bi mogla uhvatiti “zadnji voz” za Brussels – ali bi se moglo odnositi na ostale zemlje Zapadnog Balkana. U Hrvatskoj se i zbog toga sad ponovno javlja diskurs “hrvatske iznimnosti” i njenog “nepripadanja Balkanu”. Ta se retorika očituje u napadima na bilo kakav pokušaj asociiranja Hrvatske sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, budući da takvo asociiranje smanjuje šanse samoj Hrvatskoj da uđe u EU u skoroj budućnosti. Takvo je udruživanje, uostalom, i dalje eksplicitno zabranjeno hrvatskim Ustavom, koji u članu 141 kaže: “Zabranjuje se pokretanje postupka udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama u kojem bi udruživanje dovelo ili moglo dovesti do obnavljanja jugoslavenskog državnog zajedništva, odnosno neke balkanske državne sveze u bilo kojem obliku”.¹⁸ Neke od kritika govora predsjednika Josipovića u Sarajevu eksplicitno

---

¹⁸ http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustav_republike_hrvatske&m1=13&m2=21&Lang=hr.

mu predbacuju pokušaj obnove Jugoslavije, što je – drugim riječima – temelj tvrdnje da njegovo djelovanje nije u skladu s Ustavom.¹⁹

No, bez obzira na stanje unutar same Hrvatske, ostaje činjenica da je Europa danas nesigurna o svojim vlastitim namjerama i politikama, te da zemlje-kandidati za članstvo to vide i s tim kalkuliraju. Odatle stanoviti pad entuzijazma za članstvom u EU i u samoj Hrvatskoj u doba vrhunca financijske krize (u 2009.), iako posljednji podaci ispitivanja javnog mnijenja (iz maja 2010) pokazuju da je tom trendu možda došao kraj. U aprilu i u maju 2010, zabilježeni su povećani postoci podrške Hrvata ulasku zemlje u EU (u maju 51 %), a 39% je bilo protiv.²⁰ No, ostaje otvoreno pitanje kakve bi posljedice mogla imati eventualna odluka na slovenskom referendumu u junu 2010. o odbacivanju sporazuma o arbitraži u vezi s pitanjem razgraničenja u Piranskom zaljevu između Hrvatske i Slovenije. U tom slučaju, Slovenija bi mogla nastaviti blokiranje Hrvatske, te bi to rezultiralo situacijom bez izlaza, u koju bi se potom ponovno morale uključiti ili sama EU (koja možda ni sama nema želju za daljnjim proširenjem) ili SAD (koje su, pod Obamom, više zainteresirane za druge dijelove svijeta nego za Europu)²¹.

U nastavku ovog teksta bit će riječi o tzv. objektivnim i nasljeđenim problemima u hrvatsko-srpskim odnosima koji i dalje ostaju na dnevnom redu bilateralnih razgovora, a neki od njih imaju potencijal i za šire, multilateralne. Bez obzira na dobru volju dvojice predsjednika, ili

---

¹⁹ <http://www.vecernji.hr/vijesti/hdz-predsjednik-josipovic-prekrsi-je-ustav-clanak-126794>

²⁰ <http://www.index.hr/vijesti/clanak/istrazivanje-biraci-sve-neodlucniji-josipovicu-raste-podrska-kosoricu-voli-sve-manje-hrvata/489696.aspx>.

²¹ SAD su već i dosad intervenirale u slovensko-hrvatskom sporu oko određivanja granice na moru. Vidjeti: <http://www.nacional.hr/clanak/66907/amerikanci-srusili-slovensku-blokadu>.

čak na dobru volju i određeni pozitivan pritisak vanjskih aktera, te probleme neće biti lako riješiti, pa i zbog toga treba biti samo relativno optimističan kad se radi o odnosima između Zagreba i Beograda.

Nasljeđeni problemi

Hrvatsko-srpski odnosi opterećeni su i dalje nasljeđem sukoba u 1990-im. Ti su sukobi dotakli mnoge osobne sudbine, te su ostavili uspomene koje neće biti lako prevladati. Istodobno, medijska i politička propaganda koja je one druge prikazivala kao *vječne neprijatelje* kojima ne treba vjerovati, te kao stalnu opasnost, imala je učinka na obje strane. Po prvi puta se sada pojavljuje generacija birača na izborima (tek punoljetni birači od 18 godina) koja je rođena nakon raspada Jugoslavije, a obrazovana je u nacionalističkom obrazovnom sustavu. Neki od njih imaju i vlastite ratne i poslijeratne traume, jer su kao djeca bili u izbjeglištvu, ili im je netko blizak stradao u ratu. Istodobno, u tim novim generacijama pojavljuje se i želja za upoznavanjem oni *drugih, nepoznatih*, pa time vjerojatno i zanimljivijih. Paralelni procesi kao što su s jedne strane netrpeljivost prema drugome, a s druge želja da se uspostavi izravan kontakt (koji je dugo bio zabranjivan ili barem – nije bio potican) koegzistiraju u gotovo svim sredinama, i u mnogim ljudima. Na društvenoj razini, u posljednjih nekoliko godina događa se obnova i *ustašonostalgije* i *jugonostalgije*, dakle – dva po svemu oprečna trenda, koja su povezana samo željom da se ne prihvati dominantan diskurs, a naročito ne tvrdnja da *nema alternative* postojećem sustavu. Liberalna je demokracija u globalnim okvirima, baš kao i nacionalistička u lokalnim,

naime, sebe proglasila *jedinom igrom u gradu*, te je time delegitimizirala sve alternative. Obnova interesa za Srbiju u Hrvatskoj, i za Hrvatsku u Srbiji dijelom je izraz protesta protiv tog monističkog i apsolutističkog diskursa. To je, također, i protest protiv dogmi i “neupitnih istina” koje su bile i ostale dio “zvaničnih povijesti” s kojima se nove generacije susreću u školskim udžbenicima i u (ograničenoj) javnosti.

Na političkoj razini, međutim, u posljednje dvije godine dolazi do *koraka unazad* u odnosu na relativno produktivan period između 2003. i 2008. Hrvatsko-srpski odnosi ušli su u lošu fazu nakon hrvatskog priznavanja jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova, 19. marta 2008. To se priznavanje nezavisnosti Kosova dogodilo bez konsenzusa unutar same vladajuće koalicije, budući da mu se protivila glavna stranka hrvatskih Srba, Srpska samostalna demokratska stranka (SDSS).²² Njen predstavnik u Vladi, Slobodan Uzelac, koji je ujedno i potpredsjednik Vlade, zbog hrvatskog priznavanja nezavisnosti Kosova ponudio je ostavku, koja nije prihvaćena. No, potpredsjednik Uzelac ostao je u Vladi, jer su hrvatski Srbi smatrali da u ključnim pitanjima hrvatske vanjske politike inicijativu i odluku treba prepustiti većini. Pa ipak, najavili su da je odluka potencijalno riskantna i s obzirom na srpsko-hrvatske odnose unutar Hrvatske, i u odnosima s Beogradom.

Beograd je na hrvatsko priznavanje nezavisnosti Kosova reagirao privremenim povlačenjem ambasadora iz Zagreba.²³ Sa srpske pozicije gledano, posebno je problematično bilo to što se u hrvatskom slučaju radi o bivšoj jugoslavenskoj republici, koja je i sama – cijelim tijekom

---

²² <http://dalje.com/tv/index.php?id=1064o2290a7385>.

²³ <http://www.nacional.hr/clanak/43808/srbija-povlaci-veleposlanika-iz-hrvatske>

trajanja Jugoslavije – stajala na poziciji da je Kosovo (socijalistička) autonomna pokrajina unutar (Socijalističke) Republike Srbije, a ne samostalna republika, odnosno nacionalna država. Hrvatska se u cijelom razdoblju socijalističke Jugoslavije – a i dugo nakon toga – slagala s tada prevladavajućom interpretacijom (zapisanom i u zadnjem jugoslavenskom Ustavu iz 1974. godine) da se pokrajine od republika razlikuju upravo po tome što im ne pripada – čak ni nominalno – „pravo na samoodređenje“. Čak je i prvi hrvatski predsjednik, Franjo Tuđman, kojeg se ne može proglasiti posebnim prijateljem Srba i Srbije, prihvaćao takav status za Kosovo. Predlažući konfederacijsko ustrojstvo za Jugoslaviju kako bi izbjegao rat, Tuđman je – zajedno sa Slovenijom – u oktobru 1990. predložio formiranje konfederacije jugoslavenskih država, koja bi se sastojala od šest republika, ali ne i pokrajina. On je eksplicitno izjavljivao da Kosovo i Vojvodina (dvije autonomne pokrajine u sastavu Srbije) moraju ostati unutrašnje pitanje Republike Srbije, nadajući se da će i Srbija prihvatiti da je pitanje statusa hrvatskih Srba (i njihove također samoproglašene političke jedinice – „Republike Srpske Krajine“) unutrašnja stvar Hrvatske.²⁴ Zbog toga je 13. oktobra 1990. oko 500 albanskih novinara s Kosova (kako su se predstavili) napisalo vrlo oštru peticiju Franji Tuđmanu i slovenskom predsjedniku Milanu Kučanu, kojom su im se požalili zbog takvog zanemarivanja statusa Kosova u novom konfederalnom uređenju.²⁵ Kosovski su intelektualci – uglavnom Albanci, ali ne samo separatisti nego i mnogi drugi – držali da je konfederacijski prijedlog Hrvatske i Slovenije po svom karakteru neprijateljski prema kosovskim Albancima.²⁶ I kasnije, u proljeće 1999, tijekom bombardiranja tadašnje Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) od strane NATO-a, Hrvatska je bila vrlo suzdržana kad se

---

²⁴ Za ovo vidi: Mario Nobilo: „Hrvatski Feniks“, Zagreb: Globus, 1990, str. 60. Tuđman je takvu poziciju potvrdio i u svom intervjuu u tjedniku *Danas*, 1. maja 1990.

²⁵ *Delo*, 13. oktobar 1990.

²⁶ Za ovo vidjeti: Dejan Jović: ‘The Slovenian-Croatian Confederal Proposal: A Tactical Move or an Ultimate Solution?’, u: Lenard Cohen i Jasna Dragović-Soso (urednici): „State Collapse in South-Eastern Europe“, West Lafayette: Purdue University Press, str. 249-280.

radilo o statusu Kosova, a predsjednik Tuđman je pokazivao veliko razumijevanje za srbijansko protivljenje *de iure* otcjepljenju Kosova, i zagovarao je umjesto toga politiku podjele te pokrajine između Srba i Albanaca.²⁷

S priznavanjem jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova, Hrvatska je u ožujku 2008. napustila tu političku poziciju, što je u Beogradu primljeno sa žaljenjem. Srbija je naglašavala da je odlukom o priznavanju nezavisnosti Kosova, Hrvatska napustila načela za koja se i sama zalagala – uključujući, ponajprije, ono prema kojem se granice republika određene u socijalističkoj Jugoslaviji nisu smjele mijenjati nakon raspada jugoslavenske federacije. Za Srbiju je posebno neugodno bilo to što je Hrvatska u tom trenutku bila nestalna članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda. Srbija je držala da je priznavanje nezavisnosti Kosova u izravnom neskladu s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti, kojom se eksplicitno potvrđuje da je Kosovo izdvojeno područje ali da nominalna suverenost pripada i dalje tadašnjoj SR Jugoslaviji, kojoj je Republika Srbija – nakon raspada državne zajednice Srbije i Crne Gore, u lipnju 2006. – postala pravna sljednica. Srbijanska je politička elita naglašavala i da nije pravedno da demokratska (post-Miloševićevska) Srbija izgubi teritorij za kojeg je čak i Tuđmanova Hrvatska držala da joj – makar i samo *de iure* – pripada, i koji ima veliku simboličku važnost za njen nacionalni identitet.

Relativno brzo priznavanje Kosova – čak i kad za to nije bilo suglasnosti u samoj hrvatskoj Vladi - bilo je dijelom povezano i s posjetom tadašnjeg američkog predsjednika, Georgea Busha, Hrvatskoj (4. i 5. travnja 2008.), te s odlukom NATO-a da pozove Hrvatsku u

---

²⁷ <http://www.vjesnik.com/html/1999/06/01/Clanak.asp?r=unu&c=1>.

punopravno članstvo (u travnju 2008.). U Beogradu je i posjeta Geoga Busha Zagrebu i poziv Hrvatskoj da postane članica NATO-a primljena s nelagodom. Ulazak Hrvatske u NATO je u domaćoj – hrvatskoj – javnosti povezivan s potrebom zaštite i obrane od eventualnih novih ratova, a većina Hrvata držala je (i još uvijek drži) da takva opasnost može doći samo iz Srbije, ili eventualno iz Republike Srpske, koja je u sastavu Bosne i Hercegovine. Takva percepcija ne iznenađuje, s obzirom na relativno svježije uspomene na srpsko-hrvatski sukob iz 1990-ih. Ulaskom Hrvatske i Albanije u NATO (u travnju 2009.), Srbija se našla gotovo potpuno okružena zemljama-članicama te vojno-političke organizacije. Iznimke su Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina, no u dvije od te tri zemlje već postoje vojne jedinice zemalja članica NATO-a, a Crna Gora također vodi prozapadnu politiku i želi ući u NATO. Srbija je, na drugoj strani, jednostrano proglasila vojnu neutralnost, i javno izjavila da ne želi postati članicom vojno-političkog saveza s kojim je prije samo deset godina ratovala. Uz to, i na samom Kosovu se nalaze vojnici iz zemalja NATO saveza, što je u Srbiji stvorilo zaključak da se Hrvatska također uključila – i to u vrlo neočekivanom trenutku - u neki eventualni novi pokušaj „okruživanja“ Srbije.

Dodatni je problem stvorila hrvatska odluka da se uključi u raspravu o legalnosti priznanja Kosova pred Međunarodnim sudom pravde, na strani protiv Srbije. Hrvatski predstavnici su u decembru 2009. bili jedini od svih zemalja bivše Jugoslavije koji su pred tim sudom svjedočili u korist Kosova, što je u Beogradu primljeno s otvorenim nezadovoljstvom.²⁸

Hrvatska odluka da prizna nezavisnost Kosova prekinula je relativno uspješan razvoj srpsko-hrvatskih međudržavnih odnosa, koji je započeo 2003. godine, za vrijeme vladavine Ive

---

²⁸ <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/hr/newsbriefs/setimes/newsbriefs/2009/12/08/nb-02>

Sanadera u Hrvatskoj i Vojislava Koštunice u Srbiji. Te je godine Hrvatska suspendirala obavezu posjedovanja viza za srbijanske državljane koji su u tu zemlju dolazili turistički i na manje od 90 dana. To je značilo da je sve do kraja 2009., Hrvatska bila jedna od malobrojnih zemalja u koju su srbijanski državljani uglavnom mogli putovati bez viza. Zahvaljujući simboličkim gestama, kao što je vrlo zapažena posjeta Ive Sanadera (tada hrvatskog premijera) srpskoj zajednici u Hrvatskoj na pravoslavni Božić 2004. godine, tenzije u međusobnoj komunikaciji oslabile su, što je vodilo normalizaciji ekonomskih i političkih odnosa, te intenzivnoj razmjeni kulturalnih dobara. I u unutrašnjoj politici, Hrvatska je učinila značajan korak u normalizaciji srpsko-hrvatskih odnosa, time što je 2003. formirana koalicijska vlada, koju su podržali i predstavnici SDSS-a. Taj je koalicijski sporazum dodatno unaprijeđen time što je nakon izbora 2007., predstavnik SDSS-a, Slobodan Uzelac, postao potpredsjednik Vlade. Time se Hrvatska vratila svojoj nekadašnjoj političkoj tradiciji (od prije 1990.), u okviru koje su predstavnici hrvatskih Srba uvijek bili uključeni u organe vlasti. Radi se, dakle, ne o Srbima koje imenuje vladar (kao što je ranije činio predsjednik Tuđman), nego o onima koje na pozicije u vlasti kandidira (a u hrvatskom sustavu to praktički znači i imenuje) najvažnija srpska politička stranka.

No, unatoč tom zatopljavanju odnosa između Zagreba i Beograda, ni u tom „zlatnom razdoblju“ (2003-2008) nije bilo moguće riješiti sve probleme. Pitanje odgovornosti za rat i ratne zločine ostalo je i dalje sporno, jer srbijanska vlast nije htjela preuzeti punu odgovornost za politiku Slobodana Miloševića, kojeg su upravo istaknuti predstavnici tih novih vlasti srušili na predsjedničkim izborima, a potom i pomoću masovnih protesta u listopadu 2000. godine. Najbolnije je bilo pitanje osoba koje su službeno još uvijek tretirane

kao *nestale* – i kojih je, s hrvatske strane, više od tisuću. Uspomene na rat su još uvijek svježije, naročito za obitelji oko 12,000 ubijenih i oko 37,000 ranjenih na hrvatskoj strani. Ne samo obitelji žrtava, nego i šira hrvatska javnost je i dalje iznimno osjetljiva na svako negiranje ili relativiziranje krivice za ratni sukob, koji se pretežno vodio upravo u Hrvatskoj, i u kojem su stradali hrvatski gradovi i sela. U ratu je porušeno oko 183,000 stambenih zgrada, a hrvatska se ekonomija još nije sasvim oporavila od gubitaka koji su uzrokovani tim ratom. Dobra koja su tijekom rata otuđena – uključujući i kulturna dobra – još nisu vraćena, a neka čak ni locirana. Prema podacima koje je u ožujku ove godine objavio beogradski politički tjednik *NIN*, Hrvatska još potražuje 24,843 predmeta iz svojih 45 muzeja. Ukupan broj predmeta koji su odnijeti iz hrvatskih muzeja tijekom rata u prvoj polovici 1990-ih je 46,191.²⁹

Na drugoj strani, hrvatska je javnost daleko manje senzibilizirana na pitanje žrtava rata među hrvatskim Srbima. Jedan od najvećih problema u hrvatsko-srpskim odnosima je povratak Srba koji su tokom rata u Hrvatskoj (1991-1995) bili prisiljeni napustiti Hrvatsku ili su se osjećali nedovoljno sigurnima da bi ostali. Radi se, prema podacima koje je 2006. objavio Human Rights Watch, o oko 300.000 ljudi.³⁰ Od toga se samo 120,000 vratilo u Hrvatsku, no najveći dio samo nominalno, tj. da bi dobili pravo na hrvatsku putovnicu ili da bi mogli raspolagati imovinom. Prema studiji koju je 2007. objavio zagrebački ured UNHCR-a, broj Srba koji su se doista fizički vratili u Hrvatsku i nakon povratka ostali u njoj trajno živjeti je između 46 i 54 tisuća.³¹ To znači da je povratak Srba u Hrvatsku sporiji i manje

---

²⁹ Žana Bulajić: 'Potera za blagom', *NIN*, 4. ožujka 2010.

³⁰ Vidjeti HRW izvještaj: „Croatia: A Decade of Disappointment“, 4. rujna 2006.

³¹ Vidjeti Milan Mesić i Dragan Bagić: „Sustainability of Minority Return in Croatia“, UNHCR, Zagreb, 2007, str. 92.

uspješan od povratka izbjeglica u Bosnu i Hercegovinu. Budući da većina izbjeglih Srba ni na koji način ne sudjeluje u hrvatskom političkom i javnom životu, a veliki broj njih je postao trajnim rezidentima ili državljanima Srbije, Srbija drži da je njena dužnost i legitimno pravo zastupati njihove interese. Hrvatska drži da se radi o unutarhrvatskom pitanju, te da Srbija nema legitimitet za takvo zastupanje.

Poseban problem u hrvatsko-srpskim odnosima jest pitanje povratka stanova u društvenom vlasništvu, nad kojima su Srbi izgubili stanarsko pravo, budući da su iz njih izbivali više od šest mjeseci. Nedavno objavljen izvještaj Grupe 484 iz Beograda, Centra za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć iz Vukovara i Europskog savjeta za izbjeglice i prognanike, problemom gubitka stanarskih prava pogođeno je oko 100.000 ljudi.³² „Politika vlasti Republike Hrvatske prema izbjelim Srbima, od završetka sukoba 1995. do danas, predstavlja najveću prepreku zatvaranju izbjegličkog poglavlja u regiji“, zaključuju autori ove analize. I u ovom slučaju Hrvatska značajno zaostaje za Bosnom i Hercegovinom, u kojoj je gotovo sva imovina (99.8%) vraćena njihovim prethodnim vlasnicima ili stanarima.³³

Dodatni je izvor zaoštavanja bio u hrvatskoj odluci da ne povuče tužbu koju je još u srpnju 1999. podigla pred Međunarodnim sudom pravde (ICJ) protiv tadašnje SR Jugoslavije zbog povrede konvencije o sprečavanju i kažnjavanju genocida u vezi s ratom u Hrvatskoj od 1991-1995. Kad se taj sud (2008.) proglasio nadležnim za tu tužbu, Srbija je najavila – a potom i podnijela – protutužbu u kojoj je Hrvatsku optužila za genocid počinjen nad Srbima ne samo

---

³² Izvještaj „Serb Refugees: Forgotten by Croatia“ iz 2010., dostupan na: <http://www.grupa484.org.rs/files/lzbeglice%20u%20Srbiji%20-%20Zaboravljeni%20u%20Hrvatskoj.pdf>.

³³ Isto, str. Uvodni dio.

u ratu između 1991. i 1995. nego i u Drugom svjetskom ratu (1941-1945), za vrijeme ustaške *Nezavisne države Hrvatske*. Dovođenje današnje Republike Hrvatske u bilo kakvu vezu s nekadašnjom fašističkom NDH se u Hrvatskoj vidi kao provokacija, budući da Ustav Republike Hrvatske eksplicitno naglašava kontinuitet s antifašističkom borbom i iz nje proizašlom Narodnom Republikom Hrvatskom, a ne s NDH.³⁴ Tužba i protutužba su stvorile atmosferu dodatne napetosti u srpsko-hrvatskim odnosima. Hrvatski Srbi (odnosno njihov glavni predstavnik, Milorad Pupovac) pokušali su postići obostrano povlačenje tužbi, ali taj je pokušaj zasad ostao neuspješan.³⁵ Ohrabrujuće je, međutim, da su i srpski predsjednik Boris Tadić i hrvatski predsjednik Ivo Josipović nagovijestili da bi moglo doći do obostranog povlačenja tužbi pred MKS, ali ne bez određenih uvjeta. Na opatijskom sastanku su dvojica predsjednika govorili o mogućnosti „nagodbe“.³⁶ Ta bi nagodba, komentirali su srpski mediji, morala biti više u funkciji pomirenja i stvaranja pretpostavki za novi početak, nego kompenzacija za ono što se dogodilo. Jedna i druga strana bi pritom morale izraziti svijest o dubini zločina koji su počinjeni u 1990-im, kao i o patnjama žrtava i njihovih užih i širih zajednica. To je sad postignuto – pa se prema tome mogu očekivati daljnji koraci u tom smjeru, tim više što obje strane znaju da bi eventualan neuspjeh pred sudom mogao imati dramatične unutrašnjepolitičke posljedice, jer bi mogao ugroziti službene diskurse koji su postali formativni dio identeta dviju država.

Posljednji element koji je dodatno otežao srbijansko-hrvatske odnose u posljednje dvije godine bilo je ponašanje – u posljednjih nekoliko mjeseci njegova mandata – bivšeg

³⁴ Vidjeti Izvorišna načela Ustava Republike Hrvatske, dostupna na:

http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustav_republike_hrvatske&m1=13&m2=21&Lang=hr

³⁵ <http://www.nacional.hr/clanak/74354/pupovac-u-beogradu-predlozio-sam-mesicu-da-povuce-tuzbu-protiv-srbije>

³⁶ <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/96558/Default.aspx>.

hrvatskog predsjednika Stjepana Mesića. Predsjednik Mesić je značajno doprinio konsolidaciji demokracije u Hrvatskoj, a u svojim prvim godinama mandata je pomogao i relaksaciji odnosa sa susjednim zemljama. Međutim, on je pred kraj mandata dao nekoliko izjava koje su se u Srbiji protumačile kao pokušaj zaoštavanja u odnosima Zagreba i Beograda. Bivši predsjednik Mesić je bio sklon Hrvatsku vidjeti kao važnog regionalnog aktera, te je u tom smislu često komentirao prilike u Bosni i Hercegovini, pritom osobito oštro napadajući premijera Republike Srpske, Milorada Dodika. Dodik mu nije ostao dužan, pa je u 2009. godini došlo do obnove određenog „verbalnog rata“ koji je imao negativne učinke na ukupne hrvatsko-srpske odnose. Pred kraj svog mandata, predsjednik Mesić je posjetio Kosovo, zbog čega je srbijanski predsjednik Tadić odbio doći u Zagreb da se oprosti s odlazećim hrvatskim predsjednikom. On je, također, odbio prisustvovati inauguraciji novog hrvatskog predsjednika, Ive Josipovića, jer je hrvatski protokol na inauguraciju pozvao i predsjednika Kosova, Fatmira Sejdiua. Dodatni je problem bio u tome što je predsjednik Mesić – za razliku od Borisa Tadića, Milorada Dodika i Ive Josipovića – osobno bio sudionik politike koja je proizvela ratove u 1990-tim, bez obzira na to što se u svom kasnijem djelovanju (naročito od 1994.) izrazito distancirao od te politike. U tom smislu, njegova česta inzistiranja na *osobnoj* odgovornosti za političke odluke (nasuprot *kolektivnoj odgovornosti*) nisu bila sasvim vjerodostojna, naročito kad je druge političare iz regije, ili čak i druge političke entitete i države kritizirao za „nastavak Miloševićeve politike“.

Mesićev je koncept regionalne politike polazio od pretpostavke o posebnoj ulozi (liderstvu) Hrvatske u regiji, te od ideje o strateškom interesu kojeg Hrvatska ima za očuvanje

„jedinstvene Bosne i Hercegovine“.³⁷ Međutim, pred kraj svog desetogodišnjeg mandata, on se našao u sukobu i s bosanskim Srbima i s bosanskim (a naročito hercegovačkim) Hrvatima. Također, Hrvatska je kraj Mesićeva mandata dočekala s prilično zategnutim odnosima i sa Slovenijom i sa Srbijom, tako da se može reći da je doista bio potreban novi početak.³⁸ Taj je početak postao moguć s predsjednikom Josipovićem, koji – baš kao i Boris Tadić – pripada novoj generaciji političara, koji nisu povezani s raspadom Jugoslavije i ratom koji je slijedilo. No, potrebno je još vremena da se savladaju otpori i učini iskorak iz krize u kojoj su se srpsko-hrvatski odnosi našli na početku 2010. Šanse za takav iskorak ovisit će i o unutarnjepolitičkim prilikama u Hrvatskoj i Srbiji. Predsjednik Josipović će do novih parlamentarnih izbora (predviđenih za 2011.) biti u razdoblju stabiliziranja svoje pozicije unutar hrvatskog političkog prostora, te će najveći dio vremena provoditi na unutrašnju politiku, a ne na vanjsku. Međutim, vanjskopolitička pitanja – a naročito ona koja se tiču regije i regionalne suradnje – postala su već u prvim mjesecima njegova mandata nerazdvojno povezana s unutrašnjepolitičkim pozicioniranjem novog predsjednika. To će se događati još i u većoj mjeri ako pregovori s Europskom Unijom zastanu. Ako bi se to dogodilo, moglo bi se postaviti pitanje krivice za taj eventualni neuspjeh. Je li kriv „regionalni pristup“ prijateljstva s Beogradom i Sarajevom – ili nedostatak volje da se surađuje u regiji? Na drugoj strani, ostaje otvoreno pitanje hoće li predsjednik Tadić – koji danas potpuno dominira srpskim političkim prostorom, budući da je i dalje predsjednik najsnažnije političke partije, Demokratske stranke – moći računati na punu kontrolu nad srpskom politikom i u budućnosti.

---

³⁷ Koncept „liderstva“ je predsjednik Josipović napustio. On govori o „partnerstvu“, a ne „liderstvu“.

³⁸ Zanimljivo je da su slovensko-srpski odnosi vrlo dobri, unatoč tome što je Slovenija priznala Kosovo. No, za razliku od hrvatsko-srpskih, te odnose ne opterećuje ni daljnja ni bliža prošlost, budući da između Slovenaca i Srba nije bilo direktnih sukobljavanja ni u Drugom svjetskom ratu ni u post-jugoslavenskim ratovima. Štoviše, srpska suglasnost pri povlačenju JNA iz Slovenije u julu 1991. bila je najvažniji korak prema ostvarenju slovenske nezavisnosti.

Sadašnja situacija je, dakle, prilika koju ne bi trebalo propustiti. Palubna diplomacija moguća je, naime, samo u uvjetima relativno mirnog mora.

Ključne riječi: Hrvatska, Srbija, Ivo Josipović, Boris Tadić, funkcionalizam

Bibliografija:

Bose, Sumantra: „Bosnia after Dayton: Nationalist Partition and International Intervention“, Oxford: Oxford University Press, 2002

Holbrooke, Richard: „To End a War“, New York: Random House, 1998.

Jović, Dejan: ‘The Slovenian-Croatian Confederal Proposal: A Tactical Move or an Ultimate Solution?’, u: Lenard Cohen i Jasna Dragović-Soso (urednici): „State Collapse in South-Eastern Europe“, West Lafayette: Purdue University Press, str. 249-280.

Jović, Dejan: „Nova turska vanjska politika i pitanje Bosne i Hercegovine“, *Političke analize*, br. 1, god. 1 (april 2010.), str. 17-26.

Jović, Dejan: ‘Croatia after Tudjman: the ICTY and issues of transitional justice’ u: Judy Batt and Jelena Obradovic-Wochnik (urednice): “War Crimes, Conditionality and EU Integration in the Western Balkans”, *Chaillot Papers*, br. 116, jun 2009., pp. 13-28

Lamont, Christopher K: „International Criminal Justice and the Politics of Compliance“, Farnham and Burlington: Ashgate, 2010.

Mesić, Milan i Dragan Bagić: „Sustainability of Minority Return in Croatia“, Zagreb: UNHCR, 2007.

Mitrany, David: „The Functional Theory of Politics“, New York: St Martin’s Press, 1976.

Nobilo, Mario: „Hrvatski Feniks“, Zagreb: Globus, 1990.

The Shipboard Diplomacy and Functional Cooperation: Serb-Croat Relations in the first days of Ivo Josipović's Presidency

Abstract:

Bilateral relations between Serbia and Croatia entered a new, more productive phase following the outcome of last year's presidential elections in Croatia, which had been decisively won by Ivo Josipović. The first few bilateral meetings between President Josipović and his Serbian counterpart, Boris Tadić, were held in the atmosphere of optimism and hope. The immediate objective was to place *ad acta* some of the most difficult problems in Serb-Croat relationship, such as the lawsuits that each of the countries raised against the other in front of the International Court of Justice with regard to crimes committed in previous wars and conflicts. The second objective was to initiate joint rhetoric and action in Southeast Europe – especially with regard to EU enlargement in that region. The joint initiatives by a Serbian and a Croatian president are part of the new development. It involves a new discourse towards recent past, and thus facilitates reconciliation. The two presidents have also promoted cooperation in and stabilisation of Bosnia-Herzegovina. When it comes to regional cooperation in general, they are led by functionalist approach, and emphasise importance of cooperation in areas such as security. However, the circumstances are not entirely favourable for such a change. The two presidents face obstacles in domestic political arenas – which is especially the case with regard to contemporary Croatian politics. President Josipović operates in a situation of cohabitation with the government which is led by a party (CDU/HDZ) that is somewhat sceptical towards closer cooperation with Belgrade and Sarajevo. In addition, financial crisis as well as the crisis of legitimacy influence the EU's view of the Balkans. Faced with Greek, Bulgarian and Romanian problems (the *Balkan triangle*), some in the EU begin to doubt about the prospect of further enlargement in Southeast Europe. Hence, the success of the new initiatives by Presidents Josipović and Tadić depend not only on what they wish to do – or even on what they actually do – but also on future trends in their respective domestic politics and in European affairs.

Key words: Croatia, Serbia, Ivo Josipović, Boris Tadić, Functionalism

---

- Stavovi izraženi u ovom članku su autorovi osobni, i ne izražavaju stav nijedne institucije.